

Overlegorgaan
Infrastructuur en Milieu

Samenwerken aan ruimtelijke adaptatie regio Utrecht

OIM Werkconferentie 12 oktober 2017

**Weergave uitkomsten workshop
'Samenwerken aan ruimtelijke
adaptatie regio Utrecht'**

Weergave workshop

Dit document bevat een beknopte omschrijving van de aantekeningen die zijn gemaakt tijdens de OIM werkconferentie op 12 oktober 2017. Onderdeel van het programma was samenwerken aan een concrete casus.

1.1. Samenwerken aan ruimtelijke adaptatie in Utrecht

Dit document betreft het de workshop over de casus "samenwerken aan ruimtelijke adaptatie in de regio Utrecht".

De casus was ingebracht door Maarten Grotholt, projectleider bij SWECO en Laurens Miltenburg van de Gemeente Nieuwegein, beide onderdeel van de Coalitie Ruimtelijke Adaptatie in Utrecht. Omschrijving die aan de deelnemers is gestuurd:

"Onderzoek laat zien dat het klimaat sneller verandert dan we eerder dachten. Nu zien we al de langdurige regenval die we voor 2050 verwachtten. Door samen te werken, kunnen we ons voorbereiden op klimaatverandering, waarbij we rekening moeten houden met hevige regenbuien, periodes van droogte en hitte en de gevolgen van een mogelijke overstroming. Het is zaak dat we onszelf klaar maken voor deze toekomst!

Landelijk wordt er gewerkt aan een versnelling in het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Regionaal is de Coalitie Ruimtelijke Adaptatie regio Utrecht, een samenwerkingsverband van negen overheden in de regio, in lijn met het Deltaprogramma, gezamenlijk aan het werk met ruimtelijke adaptatie.

De Coalitie wil graag de meedenkkraft van het OIM gebruiken om vorm te geven aan een uitbreiding van het samenwerkingsverband met marktpartijen, maatschappelijke organisaties, kennis- en onderwijsinstellingen en anderen. Want aanpassen doe je samen.

Vragen die leven zijn bijvoorbeeld: 'Hoe geef je vorm aan de samenwerking? Hoe bouw je een relevant netwerk op en haak je de juiste stakeholders aan? Wat doe je lokaal, wat kan beter landelijk?' Tijdens de werkconferentie gaan we hen helpen door op bijzondere wijze de samenwerking vorm te geven. Wil je hieraan bijdragen? Meld je dan aan voor deze workshop".

1.2. Bouwen aan het systeem

Tijdens de workshop is in vier groepen door de deelnemers het bestaande systeem rondom ruimtelijke adaptatie in beeld gebracht. Vervolgens hebben de deelnemers hun systeem vanuit vier richtingen bekeken: de zogenaamde vier richtingen reflectie. Op basis van deze reflectie heeft men aanpassingen aangebracht in het systeem en is het toekomstige gewenste systeem gebouwd. Hierbij heeft men gesproken over de acupunctuurpunten: wat zijn de belangrijke 'knoppen waaraan men kan draaien' om richting het toekomstige systeem te komen?

De gebruikte methode is 3D sculpting. Een beschrijving van de methode is opgenomen in de bijlage.

Uitwerking groep 1

Facilitator: Regien Visser

Het systeem

Zie Afbeelding 1

Vier richtingen reflectie

Oosten: waar word je blij van?

- Energie van onderop
- Leuke kleuren
- 9 overheden die willen samenwerken
- Er is een speelveld tussen de partijen
- Rijksoverheid staat dit keer eens lekker op afstand
- Er is nu ook een waterschap betrokken
- Er is een structuur: je weet wie je moet aanspreken
- Er zijn veel partijen bij betrokken

Afbeelding 1: Huidig systeem (groep 1)

Zuiden: waar zitten de conflicten?

- Lijkt wel een wild-west cirkel, een soort vesting of fort, waarbinnen men met elkaar gaat duelleren. (a la spaghettiwesterns)
- Burgers lijken speelbal van de overheden
- Burgers zitten buiten, maar waar het uitkomt, zitten ze binnen de cirkel -> onevenwichtig
- Onbetrouwbaarheid waar het eigenlijk over gaat
- Misschien is het proces achterhaald als het klaar is: dat je weer opnieuw kunt beginnen.
- Niet alle belangen zijn inzichtelijk
- Als burger kun je nergens terecht: alle overheden zitten in de coalitie

Westen: wat zie je eindigen?

- Dat er eigenlijk niets gebeurt
- Dat het alleen een feestje van het bestuur is, zonder burgerbetrokkenheid
- De geslotenheid
- De aparte belangen en eigen uitgangspunten
- Het bedenken in achterkamers wat nodig is voor de regio
- Het alleen vanuit je eigen rol denken

Noorden: wat gloort er?

- Meer burgerbetrokkenheid
- Een gezamenlijk doel
- Learning by doing
- Een professionelere organisatie
- Meerdere regio's als deze met een nationale aansturing
- Praktische agenda met duidelijke prioriteitsstelling
- Meer openheid
- Flexibeler aansluiting op wat nodig is: meer fluïde werken
- Klimaatopgaven centraler stellen.
- Meer samen doen: de een doet dit, de ander doet dat, elkaar helpen met kennis en deskundigheid.

Toekomst

Zie Afbeelding 2

Acupunctuurpunten

- De provincie als overall aanjager, zodat er op elk vlak aan de gang wordt gegaan.
- Bij partijen het probleem tussen de oren krijgen, slapende actoren vinden en bekijken in welke volgorde deze wakker moeten worden.

Afbeelding 2: Toekomstig systeem (groep 1)

- Hoe krijgen ze door dat ze een probleem hebben, dat ze op enig moment echt aan de slag moeten. Met andere woorden 'Verliesframing'.
- Kijken waar in de buurt de energie zit en daar gebruik van maken.
- Niet alleen maar halen, het moet geen 'bestuurdersding' blijven, schets de situatie en ga in gesprek met burgers: 'in deze scenario's hebben wij allemaal een probleem'. (Sluit aan bij punt hierboven over verliesframing en kweken gevoel van urgentie).
- Betrek scholen als een soort Lab, om zaken uit te proberen, uit te denken etc.

Uitwerking groep 2

Facilitator Reinout Koning

Het systeem

Foto ontbreekt

Vier richtingen reflectie

Oost: waar krijg je energie van?

- Diversiteit
- Kleurrijk
- Kraaltjes: verhalen
- Mooie complexiteit
- Integraliteit
- Ronde vormen
- Speels/spelen (ballonnen)
- Veilige dijken
- Creatief materiaalgebruik
- Er komen mensen in voor
- "real life"

Zuid: Wat zijn de conflicten die je waarneemt?

- Dominantie van de overheid en de industrie
- Hokkerig
- Recreëren, van het leven genieten ontbreekt
- Functiescheiding
- Geen samenhang
- Er ontbreekt een vergezicht; er is geen stip op de horizon
- Groen en Rood blokkeren het uitzicht
- Onwijs veel spelers: moet ik daar iets mee?
- Het systeem is te klein, te compact
- Er is geen verbinding met de andere tafels
- Individualisering
- Plat
- Conflicten tussen partijen

West: wat zien we eindigen? Wat zien we beginnen?

Eindig: versteende tuinen >>Nieuw: zelf beginnen met tuinieren

Eindig: schoorstenen (tot 2030) en huidige landbouwsysteem>> Nieuw: landbouw in de stad

Eindig: overheid als dominante speler >> Nieuw: overheid als medespeler

Eindig: huidige industrie (voorgesteld als ballon: als-ie lek is, is ie niet meer te repareren)>>

Nieuw: verduurzaming van de industrie

Eindig: ruimtelijke adaptatie als slogan zonder inhoud>>Nieuw: mensen weten wat ze moeten doen om een adaptieve stad te maken

Noord: wat kunnen we zien, waarnemen of voelen als de "wens van de toekomst"? mogelijkheden die zich aandienen?

- Waterschap is door de hele stad heen bekend
- Minder sectorale aanpak van het stedelijk gebied
- Van jongs af aan is er aandacht voor klimaatadaptatie

Nieuwe systeem

- Veel meer natuur en groen in de stad
- Het systeem is dynamischer; er is functiewisseling mogelijk op basis van wat nodig is; flexibiliteit (zie Afbeelding 3)
- Er is meer regie op het proces (overall)
- Ecodorp!

Acupunctuurpunten

- Riolsysteem scheiden (schoon en vuil water) spreiding van volumes
- Positieve prikkels / bonus punten voor eigen initiatief
(regentonnen, sedum daken etc)
- Buurtdagen organiseren
- Maak volkstuintjes mogelijk in loze ruimtes
- Zorg dat grote gebouwen groene daken krijgen
- Stimulering van verticale stads-landbouw

Afbeelding 3: Toekomstig systeem (groep 2)

Uitwerking groep 3

Facilitator: Gert-Jan de Maagd

Het systeem

Zie Afbeelding 4

Afbeelding 4: Huidig systeem (groep 3)

Vier richtingen reflectie

Oost: waar krijg je energie van?

- Veelvormig
- Er gebeurt veel
- Potentie
- Iedereen
- Overheden verbonden
- Gevuld
- Chaos

Zuid: Wat zijn de conflicten die je waarneemt?

- Los zand
- Chaos; ondoorzichtig; te complex
- Mensen gaan onder
- Geen bestuurders, geen managers
- Mensen niet verbonden met systeem
- Wie neemt verantwoordelijkheid?
- Leiderschap niet gewaardeerd
- Onderwijs niet genoemd

West: wat zien we eindigen? Wat zien we beginnen?

Eindig: hiërarchie, ontbreken transparantie, totale desinteresse inwoners

Eindig: geen bestuurlijke betrokkenheid

Eindig: minimale impact

Eindig: versnippering

Eindig: politiek moet het niet willen regelen; politici tussen experts, niet apart

Eindig: enkel usual suspects

Noord: wat kunnen we zien, waarnemen of voelen als de "wens van de toekomst"? mogelijkheden die zich aandienen?

- Verband zien
- Onderwijs!
- Aanpak vanuit leefwereld
- Klimaat bestendige ruimte en duurzame samenleving
- Groepen bewoners als uitgangspunt
- Voorbeelden (afhankelijk van individuele wethouder
- Urgentie en bewustwording
- Enthousiasme van burgers

Afbeelding 5: Toekomstig systeem (groep 3)

Toekomst

Zie Afbeelding 5

Acupunctuurpunten

- Creëer een gevoel van urgentie en zicht op handelingsperspectief bij de partijen die je in het proces wil trekken (marktpartijen, maatschappelijke organisatie, burgers, onderwijsinstellingen). Gebruik bijv de eerste drie stappen uit Deltaplan RA: (1) Stresstest geeft inzicht in gevolgen en preventieve maatregelen, (2) ga in dialoog met alle gebiedspartners, (3) maak een Uitvoeringsagenda;
- Vindt ambassadeurs en laat die voor jou werken
- Verspreid goede voorbeelden
- Zet natuur en milieu centra in als informatieloket in buurten, wijken, steden
- Neem de hiërarchie weg en zorg dat bestuurders buiten zichtbaar zijn om dit onderwerp.

Uitwerking groep 4

Facilitator Suzanne Plugge

Het systeem

Zie Afbeelding 6

Vier richtingen reflectie

Oosten

- Diversiteit aan partijen
- Gemeente heeft goed contact met burgers

Zuiden

- Er moet veel gebeuren in een klein gebied
- Heel veel spelers betrokken bij onderwerp
- Onduidelijk bij welke organisatie je voor wat moet zijn
- Ook onduidelijkheid bij partijen over eigen rol
- Veel harde partijen die standpunten verdedigen; maar twee partijen die met zachtheid zijn omwonden
- Er is maar weinig contact met de burgers
- Openbaar vervoer en water (kanaal) geeft scheiding aan; dat zijn harde grenzen
- Landelijk gebied buiten de stad is niet betrokken
- Grote afstanden woon/werk

Westen

- Eindigen: dat overhead centraal in energie voorziet; dit per huishouden regelen
- Eindigen: denken vanuit rollen en posities
- Tuinen zijn te 'hard'; ontstenen op buurtniveau
- Jongere mensen kunnen oudere mensen helpen om tuinen groen te maken (zoals in Amsterdam)
- Waterpleinen in plaats van tuinen
- Beginnen: samenwerken vanuit gezamenlijkheid

Noorden

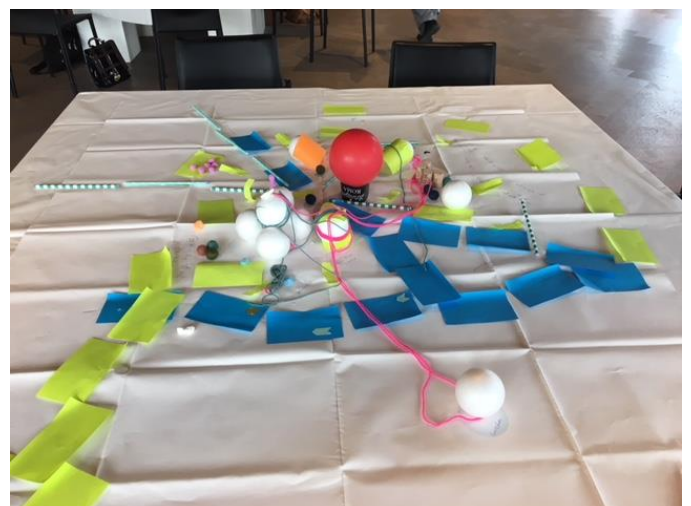
- Hiërarchie in chaos
- Meer groen gewenst, zeker in de stad
- Voorbeelden: stadslandbouw, benutten daken
- Meer gezamenlijke plekken waar je elkaar ontmoet
- Geen vervoer rond stad (?)

Toekomst

Zie Afbeelding 7

Afbeelding 6: Huidig systeem (groep 4)

Afbeelding 7: Toekomstig systeem (groep 4)

Acupunctuurpunten

- Zelf aan de slag gaan
- Gesprekken plannen
- Klein beginnen

Bijlage: Handleiding 'samen iets maken' (3D sculpting)

Algemene informatie

Tijdens de werkconferentie wordt in drie workshops gebouwd aan 'het systeem' rond drie verschillende casussen. De techniek die hierbij wordt gebruikt, staat ook wel bekend als '3D sculpting'. Deze techniek helpt om een bestaand systeem (bijvoorbeeld project, vraagstuk, organisatie, transitie, etc.) vanuit verschillende invalshoeken in beeld te brengen. En om zicht te krijgen op de punten die je kan aangrijpen om aan een meer duurzame toekomst van het systeem te werken.

Door op een creatieve manier samen aan het systeem te bouwen, wordt een beroep gedaan op de collectieve intelligentie van een groep deelnemers. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is: "your hands are more wise than your head ever will be".

In dit document zijn de verschillende stappen uitgewerkt die tijdens de werkconferentie worden toegepast.

Vorbereiding

Samenstelling team: circa 8 deelnemers

Tijdsduur: 60-80 minuten

Materiaal: papier, bolletjes wol, ijsstaafjes, lijm, klei, kurk, rietjes, blokjes, schaar, etc. Grote vellen papier om het model op te bouwen. Tafel of plek op de grond waar een groep mensen omheen kan lopen.

Processtappen

tijdsduur	activiteit	uitwerking
10 min	Introductie van de casus	Toelichting casus door de houder van de casus zodat speelveld en spelers in beeld zijn.
10 min	Bouwen van huidige situatie	Na een korte instructie aan tafel met elkaar aan de slag gaan. Bouw het systeem of de huidige situatie die je wil veranderen. Vertel de anderen wat je doet. Luister naar elkaar en bouw voort op de ideeën van de ander. Geef vorm aan het systeem, letterlijk. Gebruik het materiaal dat jou aanspreekt om uit te beelden hoe jullie de context zien. Welke stakeholders zie je vanaf waar gepositioneerd 'opereren'. Hoe zijn de verbindingen er al dan niet. Wat is de grens van het systeem. Breng ook jezelf binnen het systeem in beeld. Doel: belichten van het systeem vanuit verschillende invalshoeken. Belangrijk: niet mooi bouwen, maar snel systeem schetsen zoals deelnemers het zien.
30 min	4 richtingen reflectie	In deze fase bekijk je het beeld vanuit 4 verschillende richtingen. De vragen die bij iedere richting horen worden voorgelezen door 1 van de deelnemers. Gebruik 'diep listening' en noteer de hoofdpunten. Loop met de groep rond de tafel. Achtereenvolgens kijk je vanuit de vier windrichtingen naar het werk en stel je de volgende vragen:

		<p>De windrichtingen</p> <p>Oosten (gevoel, relatie); als je het beeld nu bekijkt, waar krijg je energie van, word je blij van? Welke emoties roept het bij je op? Welke frustratie voel je? Wat zegt dat ons?</p> <p>Zuiden (waarheid, pragmatisme); wat zijn (hoofd)conflicten die je waarneemt? Welke waarheid ga jij nu zien?</p> <p>Westen (perspectief); welke overtuigingen en systeemkenmerken zorgen ervoor dat je op de huidige manier met elkaar omgaat?</p> <p>Noorden (visie en doel); wat zien we eindigen? Wat werkt niet meer? En tegelijkertijd, wat zien we beginnen? Wat kunnen we vanaf hier zien, waarnemen of voelen als 'de wens van de toekomst'? Wat leert dit perspectief ons?</p>
10 min	Bouwen gewenste situatie	Pas met elkaar het bouwwerk op tafel aan zodat het beeld dat uit het Noorden opdoemde ontstaat.
10 min	Gesprek over 'acupunctuurpunten'	<p>Voer het gesprek over welke punten men ziet waar men optimaal effect kan hebben door in te grijpen.</p> <p>Waar kun je 'prikken' en op welke manier zodat je niet enkel brandjes blust maar werkelijk in de fundering van ons bouwwerk iets optimaliseert?</p>